

हरियाणा विद्यालय शिक्षा बोर्ड

अङ्कानां पाठ्यक्रमस्य अध्यायानुसारम् विभाजनम् (2026-27)

कक्षा: उत्तर मध्यमा भाग-1

विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-1

कोड: 1102 SVF

सामान्यनिर्देशाः-

1. सम्पूर्णपाठ्यक्रमस्य आधारे एका वार्षिकी परीक्षा भविष्यति।
2. वार्षिकी परीक्षा अ 80 अङ्कानां भविष्यति एवं च आन्तरिकं मूल्याङ्कनं अ 20 अङ्कानां भविष्यति।
3. आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य कृते निम्नानुसारम् आवधिकं मूल्याङ्कनं भविष्यति-
 - (i) 6 अङ्कानां कृते - 3 सैट (SAT) परीक्षाणाम् आयोजनं भविष्यति। तासु परीक्षासु अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 06 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (ii) 2 अङ्कयोः कृते - एका अर्धवार्षिकी परीक्षा भविष्यति। यस्या अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 2 अङ्कयोः भाराङ्को भविष्यति।
 - (iii) 2 अङ्कयोः कृते - शिक्षकाः कक्षा - कक्षयोः सहभागितायाः (CRP) कृते मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति एवं च अधिकतमौ द्वौ अङ्को अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने दास्यन्ति।
 - (iv) 5 अङ्कानां कृते - छात्राः परियोजनाकार्यं करिष्यन्ति। यस्य अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 05 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (v) 5 अङ्कानां कृते - छात्राणाम् उपस्थितेः अनुसारेण अधिकतमाः 05 अङ्काः प्रदीयन्ते-

75% तः	80% पर्यन्तम् = 01 अङ्कः
80% तः उपरि	85% पर्यन्तम् = 02 अङ्कौ
85% तः उपरि	90% पर्यन्तम् = 03 अङ्काः
90% तः उपरि	95% पर्यन्तम् = 04 अङ्काः
95% तः उपरि	05 अङ्काः

पाठ्यक्रमस्य संरचना (2026-27)

कक्षा: उत्तर मध्यमा भाग-1

विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-1

कोड: 1102 SVF

क्रम-संख्या	आकलनबिन्दवः	अङ्का
1.	खण्डः 'क' संधिविषयः (परिभाषाप्रकरणवर्जम्)– महर्षिदयानन्दः	16
2.	खण्डः 'ख' अष्टाध्यायीमूलपाठः (6-8 अध्यायाः)	20
3.	खण्डः 'ग' अष्टाध्यायीसूत्रव्याख्या (6-8 अध्यायाः)	(28)
	1. पदच्छेदविभक्ती	12
	2. अर्थोदाहरणे	15
4.	खण्डः 'घ' बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः • बहुविकल्पीयप्रश्नाः एकैकस्याङ्कस्य सम्पूर्णपाठ्यकमात् निश्चिताः सन्ति।	16
	योगः	80
	आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्	20
	सम्पूर्णाङ्काः	100

खण्डः 'क'–संधिविषयः

वर्णानां वर्णेषु च संधिपदानां विच्छेदज्ञानम्, संधिविधायकस्य सूत्रस्यावबोधः, कण्ठस्थीकरणम्।

खण्डः 'ख'– अष्टाध्यायीमूलपाठः

सर्वेषां सूत्राणां शुद्धोच्चारणम्, सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, सूत्राणां शुद्धलेखनस्याभ्यासः।

खण्डः 'ग'– अष्टाध्यायीसूत्रव्याख्या

- दच्छेदविभक्ती
पदानां सम्यक् विच्छेदः, लिङ्ग-वचन-पुरुष-विभक्तीनां समुचितं ज्ञानम्।
- अर्थोदाहरणे
सूत्राणाम् अर्थज्ञानम्, अनुवृत्तिज्ञानम्, उदाहरणज्ञानम्, समासपरिज्ञानम्।

मासिकपाठ्यक्रमस्यशिक्षण-योजना (2026-27)

कक्षा: उत्तर मध्यमा भाग-1

विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-1

कोड: 1102 SVF

मासाः	पाठ्यपुस्तकस्य नाम	पाठ्यबिन्दवः	शिक्षणस्य कालांशाः	पुनरावृत्तेः कालांशाः
अप्रैल	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (षष्ठोऽध्यायः) अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (सप्तमोऽध्यायः)	षष्ठाध्यायस्य प्रथमपादः षष्ठाध्यायस्य प्रथमपादः सप्तमाध्यायस्य प्रथमपादः (1-50 सूत्राणि)	5 3 10	- 3 3
मई	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (षष्ठोऽध्यायः) अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (सप्तमोऽध्यायः)	षष्ठाध्यायस्य द्वितीयपादः षष्ठाध्यायस्य द्वितीयपादः सप्तमाध्यायस्य प्रथमपादः (51-103 सूत्राणि)	5 3 10	2 2 3
जून	ग्रीष्मावकाशेषु संस्कृतसम्बद्धगतिविधयः			
जुलाई	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (षष्ठोऽध्यायः) अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (सप्तमोऽध्यायः)	षष्ठाध्यायस्य तृतीयपादः षष्ठाध्यायस्य तृतीयपादः सप्तमाध्यायस्यद्वितीयपादः (1-50 सूत्राणि)	3 4 10	2 1 3
अगस्त	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (षष्ठोऽध्यायः) अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (सप्तमोऽध्यायः)	षष्ठाध्यायस्य चतुर्थपादः षष्ठाध्यायस्य चतुर्थपादः सप्तमाध्यायस्य द्वितीयपादः (51-118 सूत्राणि)	5 3 10	2 1 3

सितंबर	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (सप्तमाऽध्यायः)	सप्तमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयपादौ सप्तमाध्यायस्य तृतीयपादः	5 12	3 2
अक्तूबर	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (सप्तमाऽध्यायः)	सप्तमाध्यायस्य तृतीयपादः सप्तमाध्यायस्य चतुर्थपादः	5 12	2 4
नवंबर	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (अष्टमाऽध्यायः)	सप्तमाध्यायस्य चतुर्थपादः अष्टमाध्यायस्य प्रथमपादः	5 12	2 4
दिसंबर	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (अष्टमाऽध्यायः) संधिविषयः	अष्टमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयपादौ अष्टमाध्यायस्य द्वितीयपादः विगृहीतपदानां संधिकार्यम्	5 8 2	2 3 2
जनवरी	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (अष्टमाऽध्यायः) संधिविषयः	अष्टमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थपादौ अष्टमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थपादौ संधिपदानां विग्रहकार्यम्	5 9 2	2 3 2
फ़रवरी	अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः (6-8 अध्यायाः) संधिविषयः	आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः	6 12 6	- - -
माचै	वार्षिकी परीक्षा			

विशेषकथनम्—

विषयशिक्षकेभ्यः मन्तव्यो दीयते यत् ते छात्राणां शब्दावल्याः अवधारणाश्च

स्पष्टतां वर्धनाय अध्यायेषु प्रयुक्तायाः शब्दावल्याः परिभाषात्मकशब्दानां
टिप्पणीपुस्तिका सज्जीकरणाय च निर्देशितं कुर्युः।

निर्धारितपुस्तकानि—

1. अष्टाध्यायीभाष्यप्रथमावृत्तिः— ब्रह्मदत्तजिज्ञासुः (प्रकाशकः पाणिनि महाविद्यालय, रेवली जिला—सोनीपत)।
2. पाणिनीयाष्टाध्यायोप्रवचनम्— आचार्यसुदर्शनदेवः (प्रकाशकः गुरुकुल झज्जर)।
3. संधिविषयः (महर्षिदयानन्दः)

प्रश्नपत्रस्यप्रारूपम् (2026-27)

कक्षा: उत्तर मध्यमा भाग-1

विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-1

कोड: 1102 SVF

प्रश्नानां प्रकारः	अङ्काः	संख्या	विवरणम्	पूर्णाङ्काः
वस्तुनिष्ठप्रश्नाः	1	16	16 बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः	16
अतिलघूत्तरात्मकप्रश्नाः	2	10	पदच्छेदविभक्ती, विग्रहप्रदर्शनम्, संधिकार्यम्	20
लघूत्तरात्मकप्रश्नाः	4	5	अष्टाध्यायीमूलपाठः	20
दीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	6	4	सूत्रव्याख्या	24
योगः		35		80